

Jan Herben
NA DĚDINĚ

VIDEO eKNIHA

36 MINUT VIDEA

stejnojmenný dokumentární film Michala Huvara
s hudbou Damiena Riby a komentářem Svatopluka Řičánka

Jan Herben (7. 5. 1857–24. 12. 1936)
Prozaik, novinář, literární kritik a historik; stoupenec masarykovského realismu a jeden z prvních průkopníků uměleckého realismu u nás. Po studiích založil (1886) časopis Čas, v němž byl až do jeho zastavení roku 1915 hlavním redaktorem. V letech 1917–1925 působil v Národních listech, poté v Lidových novinách (1925–1927). Až do konce života vystupoval rozhodně proti fašismu a byl za své názory napadán jeho tiskem. V literárním díle se mu podařilo vytvořit široký obraz života slováckého venkova v několika generacích a také přiblížit přírodu a lidi z Táborska, kde ke konci života ponejvíce pobýval. Z jeho knih jsou nejznámější: ***Moravské obrázky*** (1889), ***Slovácké děti*** (1891) a ***Na dědině*** (1893) – z nich vychází i tento výbor, nazvaný nejen podle třetí z nich, ale i podle zde přiloženého dokumentárního filmu, pro nějž byly ony knihy přímým námětem – ***Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího*** (1902), románová kronika ***Do třetího a čtvrtého pokolení*** (1919–1921) a ***Hostišov 1, 2*** (1907, 1933).

Poetický dokumentární film Michala Huvara s názvem ***Na dědině*** (2007) je zajímavým „srovnáním“ Janem Herbenem o jeho rodišti kdysi napsaného a dnes v Brumovicích možného k vidění. Hudební složka filmu je dílem lidová (v podání legendy Jaroslava Kováříka) a dílem pochází ze skladatelské dílny Francouze žijícího poblíž Cannes – Damiena Riby. Snímek vznikl u příležitosti 150. výročí narození Jana Herbena. Pro změnu toto první interaktivní vydání jeho próz vychází zase v roce, kdy uplynulo 75 let od jeho úmrtí.

JAN HERBEN
–
NA DĚDINĚ

vychází jako připomínka 75. výročí
úmrtí moravského spisovatele

2011

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umisťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Illustrations © Vladimír Kovářík, 2011
Video © Michal Huvar 2011
© Carpe diem, 2011
www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU
ISBN 978-80-87195-38-3

BĚŽÍM DOMŮ

Běžím domů, a má mladost běží mi naproti.

Vůz jede zdlouhavou cestou pod svahem, a já chodníkem nadběhl jsem k větřákům. Má mladost běží mi naproti do kopce – je milá, sladká, třebas neklidná. Vpíjím lačnýma očima do sebe ten kousek kraje, který se kol dědiny prostírá přede mnou.

Mladost moje otevřela své dětské oči a vrhla na mne pohled lítostivý, vyčítavý a pohled ten mluvil: Ej, synečku, změnil ses. Již není tvá hlava plna bezstarostné svévole, srdce ztratilo oheň i pravdivost. Bylo ti líp, když jsi nosíval za kloboukem voničku z muškátu, když ti šili vyšívanou košilku a kupovali kordovanky s cinkavými podkovkami. Máš v hlavě přehršle cizích slov a srdce tvé nebije přirozeně. Jsi už učeným člověkem…

Objal jsem svou mladost a udusil jí výčitky na rtech.

Scházíme spolu od větřáků k dědině.

Vidím kostel; bílý, čistý kostelík s malinkými okny a tmavomodrou střechou. Když dávali zvony na novou věž, byl jsem právě ministrantem. Tenkrát jsem začal zvonit malým i velkým svátečním zvonem. Umíráčkem však jsem nesměl, a – já bych nechtěl podnes, abych pomáhal k slzám spolubratří svých! Zato tím velkým zvonem chtěl bych vždy volat na velkou mši osvěty. Té záliby nepozbyl jsem od doby ministrantství. Zvonit proti mračnům je pověra; zvonit proti duševním mračnům jistě není.

Kolem kostela je hřbitov. U hřbitova chybí však již velká břakyně blízko bašty, ve které v noci sedávali vrátní. Je jí škoda. Tam na hřbitově pod nízkým akátem leží mnoho vrstevníků a vrstevnic, s kterými jsme se měli rádi, ještě než jsme chodili do školy.

Z rodiny naší odpočívá tam tříletá sestřička a bratříček, kterého jsem neznal. A přece vidím je v duchu oba, jak mne pozdravují a vítají.

Jdeme kolem cihelny vedle vrb – ba ne vrb, již jsou tam ovocné stromky nasázeny. Tam jsme pásávali husy a kladli pod vrbami oheň. – Potkáváme již lidi; poznávají mě a nepoznávají, ale všichni pozdravují: „Pochválen buď Ježíš Kristus – pěkně vítám.“ Říká se

zde Na drahách. Tady vjíždíme do dědiny. Už jsme v chalupách, a ty chalupy znám všecky. Jen některá má novou střechu nebo komín. Hledí na mne zasmušile, teskně a přece vlídně svými starými drobnými okny. V jedněch je plno muškátů, bazalek, fialek a rozmarýny, jiné jsou prázdné, tupé, bezvýznamné. Právě jako lidské oči. A již se blížíme k našemu. Hle, bílá chaloupka s modrou střechou, před ní dvě hrušky a jabloň, stranou studně na trávníku, který se táhne pod humna až k jezírku. Na něm stáda husí.

A kam hledím, srdce mého výskne kus,
má mladost ze všech koutů vstříc mi letí,
má duše cítí mládí lehký klus…

Mívali jsme kdysi výklenek přede dveřmi. Bývalo tak v celé dědině. A v tomto výklenku, kterému se říkalo žudr, bývaly v neděli besedy. Babičky a sousedky chodívaly k nám střídat tajemství. Bylo u nás Bratrstvo svatého růžence a naši stařeček byli „otcem růže“. A tak se u nás tajemství i jiných vystřídalo mnoho a mnoho a nejedno vypravování jsem si odtud navždy zapamatoval.

Seskočil jsem s vozu. Políbil jsem všem ruku, ale usednout nemohu. Musím vidět napřed všechny koutky, otevřít stolky, vkročit do zahrady za domem – a teprve blažen usedám mezi zahrádky, kde se někdy ten žudr klenul.

Viděl jsem výstavné paláce měst, vím, že jinde ve světě lidé žijí líp, i moudřejší a vzácnější jsou než tito moji drazí a toto rodné hnízdo moje, a přece toto hnízdo zde nade vše miluju. Tak člověk miluje vlast i chudou, zuboženou, kdyby všecky krásy a dary světa obklopovaly jej v cizině.

Je večer. Tichý červencový večer. Lidé se vracejí z polí, svítí a zvoní kosami, děti ženou husy z napásení, někde zpívají děvčata tesklivou melodii. Teď proniklo ke mně několik zlomků, srdečných, stěžujících si:

Ešče sú hajníci,
co háj hlídat budú;
ešče sú šohajci,
co k nám chodit budú…

Zpěv zanikl ve vsi, a již nic nedovede přerušit jakési tajuplné šero a posvátné ticho po práci. Člověku je sladko. Již dávno odzvonili Anděl Páně, ale já ještě sedím, pozoruji měsíc a hvězdy, jak se odrážejí v jezírku.

Sedám v duchu i pod tebe, ty starý topole, na břehu jezírka. Ve tvém stínu jsem sníval jako chlapec o své budoucnosti – kdybych byl velkým pánem, kdybych vysvobodil princeznu ze zakletého zámku… Dnes usedám v tichu večerním pod tebou a zase všechno bezstarostné dětství vrátilo se mi na mysl, moji druhové, sousedé, stará škola, hry i ta nevázanost a zvůle chlapecká.

1882

BEN AKIBA

Byl krásný začátek jara. Teplý větřík zavanul teprve jako na zkoušku, a již vracelo se k nám ptactvo, pole začala se prozelenávati a na návsi ozval se ruch. Tehdy přijel jsem domů. Strýc Filip Minářík zpozoroval zajisté ze svého větřáka nad dědinou, že se blíží ke Staré Vsi naložený vůz. Vyšel na schody a porozuměv, co to, vrátil se asi opět do šalandy a poznamenal do kalendáře: „Dnes dne 26. dubna študent Jan Herben dojeli dom až z Prahy. Vezl jich mladý Mikšán s jedním koněm."

Druhého dne sedím mezi zahrádkami. Ani jsem nezpozoroval, že se někdo přiblížil až k samým vrátkům. Zatím to strýc Mikuláš Kašuba s vnoučetem na ruce a za nimi v patách pes Strakoš, kteroužto mrchu pamatuji ještě ze svých košilatých let. Strýc Kašuba, jak by se u nás řeklo, „sú chlap vysokej, že by s něma mohl ořechy rážet" (v Čechách by se řeklo, že Pánbu naň ztratil míru), „sú kosť a kůža sice, ale svalnatej a ramenatej. Narodili se v ten rok, co vyhořel horní konec Staré Vsi, to jest roku 1829". V tváři Kašubově hlavní rys je otevřenost, klid a nebojácnost; znamenati v některých tazích kolem úst jako něco nedůvěřivého, skeptického, snad i podšitě liščího, ale přímý úmysl a jistota v každém slově jsou nade všecko. Nebojí se, že slovem urazí; není rozpačit ve společnosti vyšší, nýbrž bude právě tak klidně mluviti s milostpánem, se správcem, s panáčkem jako s chudým vandrovním, hadrlákem a kolomazníkem. Nikdy nejde s hlavou sklopenou ani s tváří zamračenou.

Octnuv se u zahrádek, strýc Kašuba zakašlal. Pozdvihl jsem oči.

„Lele, pěkně vítám doma," podává mi ruku již přes branku, než jsem otevřel. „Vy teda jako laštůvky nesete nám jaro? No šak je ho potřeba. Tak to Vy? Já pořád už z dálavy hen (tamto) povídám si, keho to ale u Herbeňů majú, co tam sedí? Bylo vidět enom klobúk! Podívej se, Jozífku," mluví ke vnoučeti, stavě kluka asi tříletého na lavičku mezi zahrádkami, „to sú pán až z Prahy."

Kluk uměl už běhati, ale stařečkovi nestačil. Proto stařeček nesl ho v náručí. Když jsem mu takto byl představen, kluk nechtěl z rukou. Chytl stařečka kolem krku.

„Nono, co se bojíš," chlácholil jej strýc, „dyť ti nic neudělajú." Kluk se konečně pustil krku, vyvalil na mne ulekaně hnědé oči, veliké jak holubí vejce, a nabírá. Myslí si nejspíše, že jsem žid nebo cigán, kterým se mu doma vyhrožuje, a že si ho vezmu do měcha.

Starý zatím hovořil: „Ná jak? Zdravej, zdravej? Jak jináč, pravda," přisvědčil si sám.

„Vy taky ještě jako paholek, silný a zdravý," pravím já.

„No, Pánbu tak ešče popřává, ale starosť přece samá nemoc. Už mně brada roste k zemi. Už si tak v duchu říkávám, co nebožtík Ščerba rádi notúvali:

‚Dyž sem já byl mládenečkem,
chodil sem si pod pérečkem,
a včil už su děda starý,
nemožu si přeplut brady.‘

Jářku, a Vy pořád na učeňú? Pravda, učit se mosíme každej nepřestávaja, ale pořád ležet v knihách, k temu každej by neměl schopu. A co novýho? Co slyšet o vojně? Já říkám: My se tu nic nedovíme. Co už se dá do novin, to je to ostatní, ale vy v městě přece snáď věc (více) se zdovíte, než nám hlúpým sedlákom řeknú…"

Vypravoval sem nějaké zprávy z Bosny a Hercegoviny, co jsem věděl z denních listů.

„Náš Jakub," přerušil mne Kašuba, „je tam důle taky." Mínil tím mladšího syna. Strýc Kašuba má syna ještě druhého, Ondřeje; ale u Jakuba zůstal ve výměnce. „Snáď ho Pánbu uchrání. Stará aji mladá (žena i nevěsta) co chvíle poplakávajú. Já říkám: Neplačte, negdo tam mosí, ale všeckých nepostřílajú. Je to lepší, než dybychme měli vojnu na krku jako rok šestašedesátej. Vojna bez šrámů nejni, ale k cizímu plotu koňa vázat v čas vojny lepší než ke svému. A těšívám jich: Už noviny opisujú, že temu bude konec. Pánbu dej!"

„Povídá se," potakám.

„Šlaka šlakovitýho, já sedím a mám jít do pola. Byl sem se podívat na trávníku po husách. Jozefe, kde sú naše babulky?"

Kluk, který ze mne nespustil oči, neboť brýle moje upoutaly všechnu jeho pozornost, vytáhl z úst mokrý prst a ukázal nazdařbůh: „Hen sú."